

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Duben/2024

Milí čtenáři a čtenářky,
duben se v rajhradském Památníku ohlásil dvěma úspěšně dosaženými mezníky: otevřeli jsme výstavu o renesanční básnířce Alžbětě Johanně Westonii, již tentokrát věnujeme i Verše měsíce, a ukončil se sběr příspěvků do aktuálního ročníku literární soutěže Skrytá paměť Moravy, nyní je pomyslný míč na straně poroty. O obou počinech se můžete v dubnové Literce dočíst více. S příchodem teplých měsíců se však nedaleko kláštera objevila ještě jedna nenápadná aktivita: archeologové provedli na jednom místě skrývkou zeminy a narazili na pozůstatky zřejmě středověkého zdíva. Hypotéza, že by se mohlo jednat o doklad existence valu chránícího někdejší velkomoravské hradiště, je velmi lákavá, do chvíle odborného vyhodnocení výsledků je však třeba krotit fantazii. Je známou skutečností, že rajhradský klášter nevznikal na zelené louce, nýbrž v místě dřívějšího osídlení, snad i s církevní minulostí. Ačkoli nelze prokázat sídelní kontinuitu s Velkou Moravou (a její odhalení někdy v budoucnu se jeví jako spíše nepravděpodobné), vztah ke starším dějinám tohoto místa byl v Rajhradě vždy velmi silný – na jednom z plánů 18. století jsou dokonce hranice velkomoravského hradiště přímo vyznačeny. V době barokního patriotismu se rajhradští benediktini živě hlásili k cyrilometodějské tradici, v knihovně bychom pro tento zájem našli četné doklady. Jsme tedy velmi zvědaví, jaké poznatky archeologický průzkum přinese. Potvrdí-li se velkomoravský původ zdíva, stálo by za to okolí kláštera důkladně překopat.

Krásné jaro Vám přeje Jiří David

VERŠE MĚSÍCE DUBNA

LASKAVOST ŠTĚSTĚNY

Alžběta Johanna Westonia

Věř mi, že z těch, k nimž štěstěna náklonnost chová,
brzy ve zvyku má hlupáky udělat zas.
Tak jako umí ptáček zpívat svou lahodnou píseň,
aby se oklamat dal neopatrný pták,
stejně předstírá radostnou tvář i zchytralý osud,
aby ničemně jal nešťastné do tenat svých.

3 OTÁZKY PRO PAVLA KRYŠTOFA NOVÁKA

Výtvarnou kulturou západomoravského regionu a jeho specifického staroříšského okruhu se zabýváte dlouhodobě. Je něco, co Vás při přípravě knihy o Otto Stritzkovi dokázalo překvapit?

Takových překvapení bylo nepočítaně. Byl jsem až ohromen rozsáhlou Stritzkovou korespondencí, jeho četnými, velmi často humornými texty a stížnostmi, a to i do pater nejvyšších jako například na Minivní, jak pisatel nazýval Ministerstvo vnitra. Tyto oprávněné výlevy spravedlivého hněvu jsou většinou psané foneticky, dialektem a s občasnými vulgarismy. Nadchl mě i rozsah Stritzkova výtvarného záběru od malby realistické i abstraktní, realizované v různých technikách, přes grafiku, ilustrace, bohaté skicáky plné kreseb až k jeho restaurátorské činnosti. Tou živil rodinu, když nemohl vystavovat svá díla z rozhodnutí komunistických pohlavárů. Ještě bych rád doplnil, že ona překvapení se objevují i teď po vydání knihy. Takovým je bezesporu objev oltáře z Křižanova, který i sám Otto Stritzko, když se ho na jeho dílo ptali, považoval za ztracený. Jakou by měl radost, že jsem ho pro něho i jiné citele jeho tvorby objevil.

Výtvarný projev Otto Stritzka je velmi osobitý a nadčasový. Co Vás osobně na něm nejvíce oslovuje?

Ze staroříšských osobností jsem si vybral Stritzka proto, že mi vždy připadal, jako by stál poněkud stranou. Co mně na něm vadilo, byla cholerická povaha, ale to souviselo s jeho buřičstvím, a jinak jsem ho měl rád. I poté, co odešel na věčnost, jsem získal díky přívětivé a laskavé povaze umělkovy manželky Marie (rozené Florianové) a dcery Juliany Jirousové stálý přístup k jeho dílu. Ovšem před započítím své více než tříleté práce jsem se zeptal svého přítele, kunsthistorika Ivo Bindera, zda nechystá rozšířit a vydat svou diplomovou práci o Stritzkovi. A teprve po jeho vyzvání, abych se do knihy pustil sám, jsem tak učinil.

V knize se věnujete nejen Stritzkovi, ale i dalším postavám z jeho nejbližšího okolí. Můžeme se od Vás těšit na podobnou monografii zaměřenou úžeji na některou z nich?

Dovolte, abych vás opravil, moje kniha není monografií. Je to jen mozaika ze života a díla Otto Stritzka. Bylo by pro mne jistě lákavé a možná pro čtenáře přínosné, kdybych vytvořil obdobným způsobem i knihu o dvanácti dcerách a synech Josefa Floriana. Z nich jsem mimo Joachima znal všechny. A některé z nich považoval za své přátele.

Mgr. Pavel Kryštof Novák, redaktor, publicista a knihkupec. Po roce 1989 se stal editorem díla Vlasty Javořické, je autorem několika publikací v regionu Moravskobudějovicka a Znojemska. Svou zatím poslední knihu Otto Stritzko známý i neznámý vydal v roce 2023.

ALŽBĚTA JOHANNA WESTONIA

(23. 10. 1582 Chipping Norton, Anglie – 23. 11. 1612 Praha)

Básnířka Westonia, první spisovatelka v dějinách české literatury, se narodila v Anglii, většinu svého života však prožila v Čechách. Její otec zemřel, když bylo Alžbětě šest měsíců, a matka Johana Cowper se vzápětí provdala za Edwarda Kelleyho, který přijal za své její děti Jana Františka Westona a Alžbětu Johannu Westonovou. V roce 1584 se rodina usadila v Čechách, od roku 1585 se Edward Kelley stal alchymistou Rudolfa II. Zásadním momentem pro další život Westonie bylo rozhodnutí nevlastního otce najmout soukromého

učitele. V roce 1588 se jím stal John Hammond, pod jehož vedením získala latinské humanistické vzdělání, pro dívku své doby zcela výjimečné. Vedle angličtiny, svého mateřského jazyka, dokonale ovládala také latinu, češtinu, němčinu a italštinu. O několik let později se Kelley ocitl v nemilosti císaře, byl zbaven majetku a uvězněn. Po smrti manžela se vdova rozhodla získat ztracený rodový majetek zpět. Do sporu se vložila také Alžběta Johanna, která své prosebné básně adresovala císaři a řadě významných osobností u císařského dvora. Motiv nespravedlivého strádání a nepříznivého Osudu se stal trvalou součástí její tvorby. Ačkoliv Westonia ovládala pět jazyků, jejím literárním jazykem byla pouze latina. Vedle příležitostných veršů psala také básně s duchovní tematikou i krátké morality. V básnické tvorbě Westonii podpořil Jiří Martin z Baldhofenu (1578–1633), který se zasloužil o její věhlas. Rozesílal listy s poezií mladé básnířky po celé Evropě a obdivovateli Westonie se stali největší vzdělanci tehdejší Evropy. Básník Paul Melissus ji dokonce v roce 1601 symbolicky korunoval vavřínovým věncem, tím potvrdil její talent a místo v evropské humanistické komunitě vzdělců. V roce 1602 Baldhofen vydal Westonii její první sbírku *Poëmata*.

V dubnu 1603 se Westonia provdala za německého šlechtice Jana Leona z Eisenachu, právníka a diplomata u dvora Rudolfa II., který jí zajistil společenské postavení a podporoval ji v literární tvorbě. V manželství se postupně narodilo sedm dětí, tři dcery a čtyři synové, chlapci však zemřeli v dětském věku. Ačkoli po svatbě její tvorba není již tak rozsáhlá, po vydání své první sbírky pracovala na dalších básních a listech. Následující sbírku *Parthenicon* (1610) připravil opět Baldhofen, ale na jejím vydání se básnířka nepodílela a s výsledkem nebyla spokojená. Westonia se vždy cítila být Angličankou, ale svým životem byla spojena s českým kulturním prostředím. Zemřela 23. listopadu 1612 a byla pohřbena v ambitu kostela sv. Tomáše na Malé Straně v Praze. (ap)

MARTYROLOGIUM ADONIS NA VÝSTAVĚ

Zmínka o velkomoravském Rajhradě nebyla v úvodníku učiněna náhodou. Ve zdejší knihovně se nachází rukopis, o němž se po jistou dobu uvažovalo, že by mohl být velkomoravskou památkou, než podrobnější průzkum tuto hypotézu spolehlivě vyloučil. I tak se ovšem jedná o knihu z počátku 10. století, tedy z doby o sto let starší než rajhradský klášter samotný. Tímto rukopisem je známé *Martyrologium Adonis*, proslulé svými církevně slovanskými vpisky, o nichž se zase naopak tvrdilo, že jsou dílem falzifikátora Václava Hanky, než historik Miroslav Flodr prokázal jejich středověký původ. Chcete-li se s tímto rukopisem seznámit blíže, máte k tomu jedinečnou příležitost: do 19. května je prezentován na výstavě s názvem *Moc inkoustu: středověká knižní kultura na Moravě*, která je instalována ve výstavních prostorách Moravského zemského archivu v Brně na Palachově náměstí. Ve spolupráci s archívem výstavu připravili kolegové z Ústavu pomocných věd historických a archivnictví FF MU. Pokud byste se snad na výstavu nedostali, můžete si na webových stránkách Filozofické fakulty pustit díl podcastu *Artefakt* z 1. dubna 2024, kde o *Martyrologiu* zasvěceně hovoří jeden z hlavních autorů výstavy, docent Dalibor Havel. (jd)

SKRYTÁ PAMĚŤ MORAVY

Cesta od prvních nápadů a poznámek až k hotovému literárnímu textu bývá dlouhá. Navíc ne vždy vede přímo k cíli, a proto je potřeba už nyní ocenit všechny, kteří vytrvali, svůj příběh do soutěže napsali a odeslali. Letošní téma „Moje místa“ mělo odezvu na základních i středních školách v celé republice. Na porotu čekalo 223 prozaických textů, z toho 140 příběhů v I. kategorii (11–15 let) a 83 povídek ve II. kategorii (16–19 let), tedy téměř stejný počet jako v loňském roce. A komu letos připadl nelehký úkol vybrat mezi desítkami textů ty nejlepší? Z rozhodnutí Rady Jihomoravského kraje letošní soutěžní příspěvky hodnotili novinářka a redaktorka Olga Jeřábková, překladatelka Anežka Soukupová, literární historička Romana Dominika Hrbatová, historik a pedagog Tomáš Jeřábek a kurátor Libor Kalina. Ke společné schůzce, na které nominovala deset finalistů 18. ročníku Skryté paměti Moravy, se odborná porota sešla 7. května. Výsledky budou zveřejněny během slavnostního finále literární soutěže, které se bude konat ve středu 19. června 2024 v Památníku písemnictví na Moravě. (ap)

POKLADY SBĚRATELŮ EXLIBRIS

Po dvou letech bude opět Památník písemnictví na Moravě hostit a prezentovat drobná grafická díla v podobě exlibris, ve spolupráci se sběratelem Luděkem Křížem. Tentokráte se bude jednat o vystavení knižních značek významných moravských sběratelů 1. poloviny 20. století – B. B. Buchlovan, M. Helcelet, K. J. Obrátil, M. Riedl, J. R. Bečák, R. Klinkovský, S. Švehla, A. Trýb, O. Eisler, K. Sedláček, L. Randýsek či J. L. Krejčí. Obdivovatelé drobné tištěné krásy se tak setkají s různorodou námětovou tematikou, rozličnými druhy tiskařských technik a s mnohými sběratelskými kousky, které nejsou běžně vystavované. Výstava s názvem

Poklady sběratelů exlibris bude zahájena 29. května 2024 a potrvá do 29. září 2024, pro malé i velké návštěvníky k ní budou pořádány výtvarné workshopy, kde si mohou vyzkoušet pomocí razítek zhotovit své vlastní exlibris nebo vyrobit vlastní sešit. Kromě exlibris bude prezentována i literární tvorba některých z autorů, doplněná o ukázky korespondence. Nenechte si ujít jedinečnou možnost nahlédnout do světa knižních značek!

(mš)

BRNĚNSKÁ MUZEJNÍ NOC 18. 5. 2024

18.00–19.00

10 NEJ rajhradské benediktinské knihovny

19.00–19.30

Renesanční tanec s výukou. Roseta: Skupina historického tance

20.00–21.00

Desátá Múza. Renesanční básnička Westonia. Komentovaná prohlídka aktuální výstavy

21.00–21.30

Renesanční tanec s výukou. Roseta: Skupina historického tance

21.30–22.30

10 NEJ rajhradské benediktinské knihovny

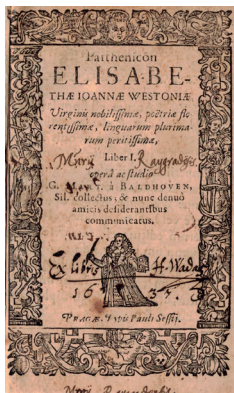
Vstupné: 20 Kč

Otevírací doba: 18–23 h

Poslední vstup: 22.30

Další informace na www.brnenskamuzejninoc.cz.

DESÁTÁ MÚZA

Latinskému humanistickému básnictví se v Evropě 16. století věnovala řada žen, v Čechách však byla první a na dlouhou dobu jedinou básnířkou Alžběta Johanna Westonia. Ve stejné době jako její poezie vznikala v Čechách díla dalších významných humanistických básníků Jiřího Carolida z Karlsperku, Jana Campana Vodňanského či Pavla z Jizbice, s nimiž ji pojilo přátelství. Současníci opěvovali její moudrost, učenost, zbožnost a krásu. Pro tyto výjimečné vlastnosti a dokonalost jejího latinského verše ji označovali jako druhou Sapfó, čtvrtou Charitku či desátou Múzu. Westonia je autorkou dvou básnických sbírek a obě si nyní mohou návštěvníci

prohlédnout na výstavě v Památníku. Sbíрку *Poëmata* (Frankfurt nad Odrou 1602), která se u nás dochovala pouze ve dvou exemplářích, na výstavu zapůjčila Vědecká knihovna v Olomouci. *Parthenicon* (Praha 1610) je sice v knihovnách a muzeích zastoupen hojněji, exemplář z fondu Knihovny benediktinů v Rajhradě je však vystavován vůbec poprvé. *Poëmata* jsou rozdělena do dvou knih a mimo jiné obsahují báseň, v níž Westonia poděkovala svému učiteli Janu Hammoniovi za vzdělání, které jí umožnilo věnovat se básnické tvorbě. Druhá sbírka, *Parthenicon*, obsahuje jak starší básně publikované ve sbírce *Poëmata*, tak duchovní skladby, bajky, morality a korespondenci. Na titulním listu sbírky *Parthenicon* je vyobrazen dřevorezový portrét básnířky s knihou a psacím brkem v ruce, v kontextu dobové české tištěné knihy se jedná o jediný ženský portrét. Rukopisné vpisky v rajhradském exempláři obsahují exlibris z roku 1637 a pozdější poznámku o tom, že se jedná o majetek benediktinského kláštera v Rajhradě. Sbíрка je členěna do tří knih, které doplňuje katalog učenných žen, jejichž výčet uzavírá právě Westonia. Své výtky k tomuto vydání shrnula básnířka v rukopisném listu *Ad lectorem* (Čtenáři) z roku 1610: kritizuje tiskové chyby, nesouhlasí s uspořádáním sbírky a s tím, že do jejích veršů zasáhl bez jejího vědomí jiný autor. Jedná se o (bývalého) přítele Jiřího Carolida z Karlsperku, který v její sbírce otiskl soubor svých epigramů a vzbudil jimi mylný dojem, že jde o záměr autorky a vyjádření vzájemného přátelství. Současně vyjádřila naději, že v budoucnu si své verše vytiskne sama.

Originál sbírky *Poëmata* bude k vidění pouze do začátku června, poté se opět vrátí do depozitáře Vědecké knihovny v Olomouci. Výstava *Desátá Múza*. Renesanční básnířka Westonia je přístupná v běžné otevírací době Památníku písemnictví na Moravě. (ap)

MB Muzeum Brněnska
Památník písemnictví
na Moravě

jihomoravský kraj

Literka,
Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášter 1, 664 61 Rajhrad, e-mail: literka@mbrn.cz
Odpovědný redaktor: Jiří David
Texty: Jiří David, Andrea Procházková, Miroslava Šudomová
Vychází jedenáctkrát ročně, č. 4, ročník 18
Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257